

BÖLÜM 7

I-MARDİN ARTUKLU DEVLETİ’NİN KURULUŞU

1-YAKUT BEY: MARDİN’İN İLK TÜRKMEN İSKÂNININ MİMARİ (M.S. 1101-1104)

Mardin’in geleceğinde önemli rol oynayan, Artuk Bey’in torunu **Yakut (Yâkûfî) Bey**’in hayatına ve Mardin’deki ilk Türkmen yerleşimini nasıl başlattığına odaklanacağız. Yakut Bey’in hikâyesi, şehrin Bizans ve Arap dönemlerinden Artuklu hâkimiyetine geçiş sürecindeki çalkantıları ve çok kültürlü yapısını gözler önüne serecektir.

Yakut Bey’in Esareti ve Kurtuluşu

Yakut Bey, Artuk Bey’in oğlu Hasan’ın oğludur. Amcası Emînüddin Sökmen Bey’in, H. 494 (M. 1101) yılında Musul’da Kürboğa ile yaptığı savaşta Sökmen Bey mağlup düşünce, Yakut esir alınarak Mardin Kalesi’ne hapsedilmiştir. Ancak **Sultan Alparslan’ın kızı ve Emir Artuk’un eşi olan babaannesî**, torunu Yakut’un serbest bırakılması için Kürboğa’ya rica etmiş ve bu ricayı kırmayan Kürboğa, Yakut’u serbest bırakmıştır. Bu olay, Artuklu ailesi arasındaki güçlü bağları ve kadınların hanedan içindeki etkisini göstermektedir.

Mardin’de Kültürel Hoşgörü ve Yeniden Yapılanma

Yakut’un esir kaldığı dönemde Mardin, Büyük Selçuklu Sultanı Berkıyaruk’un şarkıcısı **Mugani’nin valiliği altındaydı** (M. 1096-1097’den itibaren). Mugani döneminde Mardin, özellikle geceleri kaleden yükselen müzik nağmeleriyle kültürel bir dönüşüm yaşamış, bölgedeki kısıtlamaların aksine müzik hoşgörü içinde icra edilmiştir.

Yakut Bey’in Mardin’i Ele Geçirmesi ve İlk İskân Faaliyetleri

Esaretten kurtulduktan sonra Mardin çok seven Yakut Bey, kaleyi elinde tutan Mugani’den, düşman saldırılarından kurtarmak şartıyla kendisine bağlı

Türkmenlerin kale dışında iskânı için izin istemiştir. Bu izinle Yakut Bey, kale altında, yani bugünkü antik kentin bulunduğu alanda, **ilk Türkmen iskân faaliyetlerini başlatmış ve ticaret yapmaya başlamıştır**. Kaledeki yönetimin Türkmen yerleşimini engelleme çabalarına karşı kararlı bir duruş sergileyen Yakut Bey, bir tutukluyu öldürme tehdidiyle kaleyi teslim almıştır. Böylece Mardin Kalesi’ni ele geçirerek Türkmenlerin şehirdeki varlığını resmileştirmiştir.

Yakut Bey’in Şehadeti ve Mirası

Yakut Bey, 1104 yılında Nusaybin’i almak üzere çıktığı seferde hastalanmış ve kale önünde atılan bir okla **şehit düşmüştür**. Cenazesi Mardin’e getirilerek büyük ihtimalle Savur Kapı civarında veya Yakutiye Medresesi yakınlarına defnedilmiştir. Abdulgani Efendi’nin “Mardin Tarihi” adlı eserinde Yakut Bey adına bir medrese yapıldığından bahsedilse de, bu medreseden günümüze bir eser kalmamıştır. Mardin’in kültürel mirası açısından bu kayıp medresenin ve mezarın gün yüzüne çıkarılması büyük önem taşımaktadır.

2-ARTUKLU SÖKMEN BEY DÖNEMİ MARDİN (M.S. 1104-1105): MARDİN’İN İMAR FAALİYETLERİ

Artuklu Beyliği’nin atası Artuk b. Eksük’ün oğlu **Sökmen Bey**, yeğeni Yakut ile birlikte M.S. 1104-1105 tarihlerinde Mardin Kalesi dışında ilk önemli imar faaliyetlerini başlatmıştır. Yeğeni Ali’nin Mardin’i Çökürmüş’e teslim etme niyetini öğrenince şehri ele geçiren Sökmen, böylece Diyarbakır bölgesinin büyük merkezleri olan Hısnıkeyfâ ve Mardin’i egemenliği altına almıştır. Ancak onun 498 (1104) yılında ölümüyle beylik, **Mardin ve Hısnıkeyfâ Artukluları** olmak üzere iki ana kola ayrılmıştır. Sökmen Bey’in Mardin’deki ilk imar faaliyetleri ve stratejik başarıları, Artuklu döneminin temelini atmış ve şehrin “Altın Çağı”na giden yolu açmıştır.

3-NECMEDDİN İLGAZI M.S. 1105-1122: NECMEDDİN İLGAZI DÖNEMİNDE MARDİN

Necmeddin İlgazi, Artuklu Beyliği’nin en önemli figürlerinden biri olup, özellikle Haçlılara karşı verdiği mücadeleler ve Mardin’i bir şehir merkezi haline getirme çabalarıyla tanınır. Onun liderliğinde Artuklular, bölgede uzun soluklu bir hâkimiyet kurmuş ve önemli eserler bırakmıştır.

Necmeddin İlgazi Kimdir?

Artuk Bey'in oğlu ve Anadolu Fatihi Selçuklu Hükümdarı Alparslan'ın torunu olan **Necmeddin İlgazi**, Bağdat Valisi iken Haçlılara karşı cihada katılmıştır. İlgazi, 1105 senesinde Bağdat Valiliği'nden azledilince, kardeşi **Sokman (Melikü'l-Cebbar Eminüddin)** ve diğer kardeşleri gibi istikbalini Diyarbakır havalisinde görüyordu. Amed, Erzen, Hısn-ı Keyfa, Hani ve Mardin bu tarihlerde eşkıyaların mal ve can güvenliğini ortadan kaldırdığı bir dönemdi. Necmeddin İlgazi Bey sayesinde bu bölgeler huzura kavuşturulmuştur.²

Kılıç Arslan'ın siyasi sahneden çekilmesi ve Sokman'dan sonra diğer kardeşi Alp-Yaruk'un oğlu Yakuti'nin de ölmesi ona bu fırsatı verdi ve böylece, burada Artukluların yeni bir devleti daha kurulmuş oldu. Bu beylik de **İlgaziler veya Mardin Artukluları** adını aldı. I. İlgazi, Artukluların en mühim ve Haçlılar'a karşı cihatta en meşhur şahsiyeti oldu. Onun kurduğu bu hanedan, üç asır (1108-1409) hüküm sürmekle Selçuklu devrinin en uzun ömürlü siyasi teşekkülü oldu.³ Bu dönem, Mardin'in kale dışına taşan mahalleleri, sarayları, camileri, medreseleri, hanları, hamamları, çarşıları ve pazaryerleriyle gerçek anlamda bir şehir haline gelişini ifade etmektedir. Necmeddin İlgazi Bey, kale dışındaki ilk imar faaliyetlerini başlatan kişidir. Artuklular'ın kale dışında ilk imar faaliyetleri İlgazi Bey'le başlamıştır.

1110 yılının sonuna doğru İlgazi, Şam atabeyi Tuğtekin ve Halep Valisi Emir Lülü ile ittifak etmiştir. Antakya'yı savunan Haçlı komutanları olan Antakya Prensi Salernolu Roger, Kudüs Kralı I. Baodouin, Trablus Kontu Pons ve Urfa Kontu II. Baodouin ittifakına karşı İlgazi Bey, Selçuklu komutanı Pursuk'un yanında yer alması ancak savaşa girmemiştir.

Emir Lülü'nün bir komplo ile öldürülmesinden sonra İlgazi, Mayıs 1117'de Halep'i ve Halep Emirliği'ni ele geçirmiştir. Türk-İslam dünyasını tehdit eden Bâtınilere karşı başarılı seferler yapmış ve Haçlılara karşı da önemli direnişler göstermiştir.

Necmeddin İlgazi'nin Askeri Başarıları ve Siyasi Mücadeleleri

Selçuklular, Haçlılar ile mücadelede en mühim kale ve merkez olan ve Türk-İslam ülkelerine hançer gibi saplanan Urfa'yı kuşatmakla işe başladılar. Fakat muhasara uzayınca dönüp Harran'ı kurtardılar. Mevdüd burasını İlgazi'ye verdi. Haçlılar Harran'da bozguna uğradığı sırada Halep Meliki Rıdvan da bundan faydalanarak Antakya kontluğunun eline geçen kaleleri kurtardı. Bu savaşlar

esnasında Ahlat Şahı Sökmen'in ölümü Türk cephesini sarstı; onun ölümüyle Muş'da hapse attığı Artuklu Belek de serbest kalıp amcası İlgazi'nin yanına giderek cihada katıldı.⁴

Türk cephesinin sarsılması üzerine Frankler Rıdvan'a karşı taarruza girdiler. Mevdüd, İlgazi ve kahraman Belek Haçlıları 507/1113 senesinde bozguna uğrattıktan sonra esir ve ganimetler ile Şam'a döndüler. Cuma namazına giden Mevdüd, Bâtıniler tarafından 507/1113 Ağustosunda şehit edildi ve bu cihat da yarıda kaldı. Mathieu, Mevdüd'ün ölümünde onunla arası açılan Suriye Atabeği Tuğtekin'in sorumlu olduğunu yazar. Sultan, Ak-sungur Porusuki'yi Mevdüd'ün yerine tayin etti ise de İlgazi ile arası açıldığı için cihat da durdu.

İlgazi'nin yeğeni ve kardeşi Behram'ın oğlu olan **Balak**, Artuklular arasında parlayan bir genç idi ve amcası ile cihada katılıyor, kahramanlıklar gösteriyordu. Mevdüd'ün ölümü üzerine Haçlılar karşısında ittifak bozulunca o da döndü ve kendisine yeni bir hâkimiyet sahası buldu. Sultan Melikşah Diyarbakır'ı alıp Fahrüddeve Cehir'i buraya vali tayin edince o da Harput'u Çubuk Bey'e verdi. Çubuk Bey 300 süvari ile gidip bu şehir ve vilayetin idaresine sahip oldu. Çubuk Bey'in ölümünden sonra Harput oğlu Mehmed'in yönetimine geçti. Balak Bey 1113 senesinde Harput ve Palu beldelerini alınca burada 28 yıl hüküm süren Çubuk Beyliği nihayete erdi ve kendi beyliğini kurdu. 1114'te (sonradan Halep Emiri olacak) yeğeni Balak ile Selçuklu Musul valisi olan Aksungur el-Bursuki ile savaşa girişmiştir. Bu savaşta galip gelen İlgazi ve Balak, Büyük Selçuklu Sultanı'nın kardeşi Mesud'u esir alarak ele geçirmişlerdir. İlgazi ile Aksungur arasındaki ihtilaf mücadeleye dönüşünce Aksungur Şahabahtan bölgesi (Urfa-Amid arası) ve Mardin civarını istila edip İlgazi'nin oğlu Ayaz'ı esir aldı. Aksungur Suruç ve Sumeysat havalisini de işgal etti.

Sultan tabiiyetinde bulunan Maraş Reisi Ermeni Gok-Vasil Aksungura itaat ediyordu. Ermeni Reisi 1114 (508) yılında ölünce karısı Franklere karşı Aksungur'dan kendisini himaye etmesini istedi. Aksungur Harput Beyi Sungur'u Maraş'a gönderdi ve Haçlıları bozguna uğrattı.

Aksungur da tekrar İlgazi'ye karşı harekete geçti. Fakat İlgazi, Hısn-ı Keyfa hükümdarı olan yeğeni Davud ile birlikte çok kalabalık bir Türkmen kuvveti ile Aksungur'u mağlup edip esir olan oğlu Ayaz'ı kurtardı. Sultan Muhammed Tapar, Aksungur'un mağlubiyetine kızarak İlgazi'yi tehdit etti. İlgazi Bey bu tehditten sonra Hums'a giderek Suriye Selçukluları Atabeği Tuğtekin ile birleşti.⁵ Sultan Muhammed Tapar artık asi durumunda bulunan İlgazi ile Tuğtekin'e

karşı Hemedan Emiri Porsuk oğlu Porsuk'u, 1115 (H. 508, Ramazan) yılında Musul ve el-Cezire kumandanlığına tayin etti.

Halep Selçuklu Meliki Rıdvan 1117 (511) yılında İlgazi'yi davet etti. Haçlı istilaları ile Halep ve havalisi çok harap ve halk bitkin olduğundan onlar İlgazi'yi bir kurtarıcı olarak karşıladılar. İlgazi Alpleri ile Halep'e gelirken Aksungur'u da mağlup etti. Halep'e yerleşen İlgazi, Haçlılara ve cihat davasına daha fazla yaklaştı. Bu suretle kudret ve şöhreti de arttı. Bununla beraber o yine Mardin'e dönerek oğlu Hüsameddin Timurtaş'ı Halep'e vali bıraktı.⁶

Ertesi yıl Halep'e gelen İlgazi, Tuğtekin ile birlikte Haçlıları bozguna uğrattı. İlgazi daha sonra 1119 (513) senesinde, kendisine tabi olan Erzen ve Bitlis beyi Toğan Arslan ile birlikte, Türk askerleri ve gönüllülerden oluşan 40 bin kişi ile Antakya üzerine yürüdü. Bu şehrin kontu Roger de aynı sayıda bir ordu ile karşılarına çıktı. Antakya civarında Haçlılar büyük bir yenilgiye uğratıldı ve imha edildi. Bu savaşta Roger de ölümler arasındadır. İlgazi birçok yerleri aldı ve denize kadar Frankleri takip etti.

Bu zafer İlgazi'nin şöhretini daha çok artırdı. İlgazi, büyük ganimetlerle önce Halep'e oradan da Mardin'e döndü. İlgazi Haçlıları şimalde de hezimete uğratıp Göksün'e kadar ilerledi ve buraları da kendi yönetimine aldı.

Bizans İmparatoru, İlgazi'ye elçi gönderip Avrupa'dan gemilerle mühim bir Haçlı gücünün gelmekte olduğunu bildirdi.⁷ Bununla beraber Haçlılar Türklere karşı taarruza cesaret edemediler ve İlgazi ile sulh yapmaya mecbur oldular.

İlgazi, Sultan Muhammed Tapar'ın ölümünden (1117) sonra oğlu Sultan Mahmud'a bağlı olarak münasebetlerini çok samimi bir vaziyete getirdi. Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'ın yerine gelen Sultan Mahmud, vaktiyle Ahlat Şahı I. Sökmen'e ait bulunan Meyyafarkin'i (Silvan) 1120'de İlgazi'ye verdi. Sultan Mahmud, Gürcülerin başlayan ilerlemeleri dolayısıyla İlgazi'yi onlara karşı bir itaat etme seferine memur etti. Türklerin idaresine girmiş olan Gürcülerin bir kısmı dağlık bölgeye çekilmişlerdi. İlgazi Bey, **28 Haziran 1119'da Tellu Afrin Muharebesi'nde** Prens Salernolu Roger komutasındaki Antakya Prensliği ve Haçlı ordularını imha etmiştir.⁸

Zamanının tarihçisi İbn-i Kalanış, İlgazi Bey'in bu galibiyetini "En iyi galibiyetlerden biri olup geçmiş dönemlerde İslam ordularına Allah bu kadar iyi bir galibiyet ihsan etmemiştir" şeklinde tarihe not düşüyor. Bu savaşın sonra Antakya civarında bulunan Atharib, Zerdana, Sarmin, Ma'arrat al-Nu'man

ve Kafr Tab şehirleri ve kaleleri tekrar Müslümanların eline geçmiştir.⁹ Bu savaştan sonra 26. Abbasi Halifesi el-Kaim Biemrillah tarafından ismine ilave olarak **Necmeddin** ünvanını verilmiştir.

Urfa Kontu iken İlgazi ile çatışan ve sonra Kudüs Kralı olan II. Baodouin ve Antakya Prenslığı ve Trablus Kontluğu müttefik orduları ile İlgazi Bey'in kuvvetleri **14 Ağustos 1119'da bu defa Tellu Dânis Muharebesi'nde** savaştı. Her iki tarafta pek çok kayıplar vermelerine karşın İlgazi Bey yönetimindeki Türk birlikleri galip gelmiştir.¹⁰

Ertesi yıl Necmeddin İlgazi Nusaybin'i eline geçirdi ve Urfa Kontluğu'na akınlar yaptı. Sonra dikkatini Doğu Anadolu'ya çekti. 1121'de Haçlılarla barış yaptığı ve büyük bir ordu hazırlamaya koyuldu. O yıl Gence Sultanı ile birlikte, büyük bir ordu ile Gürcistan Krallığı'na hücumla geçti. Gürcistan Kralı olan IV. David ile yaptığı Didgori Muharebesi'ni kaybetti. Bu muharebe hakkında yazan Hristiyan tarihçi Urfalı Matthew bu Hristiyan galibiyetini çok abartılı bir şekilde vermiştir.

1122'de Necmeddin İlgazi Bey ve yeğeni Balak, Urfa Kontu olan I. Joscelin'i mağlup edip esir aldılar. Necmeddin İlgazi 516'da (1122) Meyyâfârikîn'de (Silvan) ölmüş, naaşı Mardin'e nakledilerek Camiu'l-Asfar (Sarı Taşlı Cami) denilen caminin haziresine defnedilmiştir. Mâristan'da medreseye bitişik minaresiz bir küçük cami bulunmaktadır. Sarı Cami/Câmiu'l Asfar ise buranın 100 metre kadar doğusunda yer alan minareli camidir. Necmeddin İlgazi'nin Mardin'e bıraktığı şaheser esere Kardeşi Sokman "**Melikü'l-Cebbar Eminüddin**" adını vermiştir. Külliyesinin yanı sıra Mardin'de bakımsızlıktan harabeye dönmüş cami ve medreseleri onarmıştır.

Necmeddin İlgazi ve Kardeşi Sokman'ın Mardin'e Katkıları

Artukoğullarından Necmeddin İlgazi'nin kardeşi **Sokman Bey'in İslami Künyesi (MELİKÜ'L-CEBBAR EMİNÜDDİN)** olduğundan, Mardin'de bir bütün halinde (külliye) cami, medrese, hastane ve hamam yaptırmaya başlamıştır. Fakat bu külliye tamamlanmadan vefat etmiştir. Ölümü nedeniyle kardeşi Necmeddin bunları tamamlamaya muvaffak olmuş ve kadirşinaslık göstererek merhum kardeşinin ismini vermiştir. Bu eserler değişik zamanlarda Şeyh Eminüddin, Şeyh Emin Efendi, Emüniddin gibi isimlerle anılmaya başlanmıştır. Bugün de Mardin'de mevcut olan bu cami ve hamamın adı, **Emüniddin Mâristan Camii ve Hamamı'dır**. Mâristan denilen hastane harap olmuş ve ortadan kalkmış ise de cami, medrese ve hamam birçok kez tamir

görmüş olmakla birlikte günümüze kadar gelmiş olup bakım onarımı zaman kaybetmeden yapılmalıdır.

Kâtip Ferdi, 944 (1537) yılında mâristanın harap olduğundan bahsetmektedir. Bu alanda bulunan ve camideki şadırvanın suyunu da temin eden çeşmeye halen **Mâristan Çeşmesi** denilmektedir. Bîmâristan, zamanında fevkalade rağbet kazanmış; hatta Musul'dan buraya tedavi için hastalar gelir, fazla yığılma dahi olurmuş. Mâristan hamamının suyu, Mardin'deki diğer hamamların suyu gibi sarnıç suyu değildir. Yerden kaynar ve tuzludur. Halk arasında bu hamam suyunun bir şifa özelliği olduğu, bilhassa asabiye ve cilt hastalıkları için yararlı olduğu inancı vardır. Mardinlilerin bu hamamda senede bir defa yıkanması geleneği, 1960'lı yıllara kadar sürmüştür. Bîmâristanın da bu hamamın yanında bina edilmiş olması, hastaların bu hamam suyundan istifade etmeleri düşüncesine dayandığı anlaşılmaktadır. Buraya Mâristan Hamamı denmesinin sebebi de bîmâristana yakınlığındandır.

Mâristanın kurucusu Eminüddin'in vefat tarihi bilinmiyor fakat vefatının 1108-1122 tarihleri arasına olduğu tahmin edilmektedir, kardeşi Necmeddin'in bu binayı hükümdarlığı esnasında tamamlamış olmasından anlaşılmaktadır. Bu binanın bulunduğu mahalle günümüzde de **Emineddin** adını taşımaktadır.

1526 yılında Bimaristan'ın evkafı yanındaki hamam, şehirde 7 dükkân, iki bahçe ve “şu anda Suriye sınırında bulunan Amüde köyünün rub'u (çeyrek) hububat hissesinden müteşekkildi. Varidatı aynı tarihte 15,971 akça, 1540 yılında 17,035 akça, 1564 yılında 18,905 akça idi. 1540 tarihinde Mardin'de Babü'l-Hammara mahallesinde oturan Vehib b. Hekim adlı bir zat, bu darüşşifada çalışan ve günde 5 akça geliri olan bir hekim olduğu kayıt altına alınmıştır.¹¹

Bu Dönemde Süryanilerin Artuklularla İlişkileri

Kırklar Kilisesi'nin Abunası Hori Ekiskopos Gabriyel Akyüz, Mardin, Diyarbakır ve Hasankeyf'te Arapların egemenliğine son veren Artukoğullarıyla da Süryaniler arasında (birkaç vukuatın dışında) iyi ilişkiler kurduklarını belirtir. M.S. 1125 yılında Mardin Metropolitliği'ne yükselen ve 1165'te vefat eden **Mor Yuhanon** tarafından tam 50 kilise ve manastırın yenilendiği ve yeni kiliseler inşa edildiği, Süryanice dilinin de adı geçen metropolit tarafından ihya edilmiş ve yeniden canlandırılmıştır.¹²

Kılıç hakkı olarak alınan ve Süryani tabiiyetine verilen **Deyrulzafaran Manastırı**, Mardin'in 4 kilometre doğusunda, Mardin Ovası'na hakim bir noktadadır. Üç

kattan oluşan Manastır, 5'inci yüzyıldan başlayarak farklı zamanlarda yapılan eklentilerle bugünkü haline 18'inci yüzyılda kavuşmuştur. Manastır, MÖ Güneş Tapınağı, daha sonra da Romalılar tarafından kale olarak kullanılan bir yapı topluluğu üzerine inşa edildi. Romalılar bölgeden çekilince Aziz Şeymun bazı azizlerin kemiklerini buraya getirterek kaleyi manastıra çevirdi. Bu nedenle Manastır, önceleri **Mor Şeymun Manastırı** olarak biliniyordu. Mardin ve Kefertüth Metropoliti Aziz Hananyo'nun 793 yılından başlayarak büyük bir tadilat yapmasından sonra Manastır onun adıyla, **Mor Hananyo Manastırı** olarak bilindi. 15. yüzyıldan sonra da Manastır'ın etrafında yetişen **zafaran (safran)** bitkisinden dolayı Manastır, **Deyrulzafaran (Safran Manastırı)** adı ile anılmaya başlandı.⁴

Yukarıda yazılı tarihi gerçekler gösteriyor ki Mardin'de günümüze kadar gelen hoşgörü ve birlikte yaşama ahengi Türklerin eseri olduğunun en büyük kanıtıdır.

4 Bölümde kullanılan kaynaklar: <https://turkiyeselcuklutarihi.wordpress.com/artuklu-beyligi/> (Erişim tarihi: Lütfen bu bağlantının son erişim tarihini belirtiniz.) [2] İbnü'l Ezrak, Tarih Meyyakarikin ve Amed, (Artuklular kısmının neşri: Ahmet Savran, Erzurum 1991), s. 32. [3] Turan, Prof. Dr. Osman. **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**. Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul-Ekim 2011, s. 164. [4] Turan, Prof. Dr. Osman. **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**. Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul-Ekim 2011, s. 164. [5] Turan, Prof. Dr. Osman. **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**. Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul-Ekim 2011, s. 165. [6] Turan, Prof. Dr. Osman. **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**. Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul-Ekim 2011, s. 166. [7] Turan, Prof. Dr. Osman. **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**. Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul-Ekim 2011, s. 166. [8] Öztuna, Yılmaz. (1996) **Devletler ve Hanedanlar Cilt:2**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 46. [9] Smail, R. C. (1956 son baskı 1995) **Crusading Warfare 1097-1193**. New York: Barnes and Noble Books, ISBN 1-56619-769-4 (İngilizce), s. 30. [10] Mombert, J. I. **A Short History of the Crusades**. s. 87. [11] Göyünç, Nejat. **XIV. Yüzyılda Mardin Sancağı**. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 116. [12] Akyüz, Hori Ekiskopos Gabriyel. **Tüm Yönleriyle Süryaniler Kırklar Kilisesi'nin Abunası**. ISBN: 975-8233-13-0, s. 436.